

Slavia Centralis

številka 2 | 2011 | letnik IV.

Slavia Centralis
(SCN) ISSN 1855-6302

Izdaja

Oddelek za slovanske jezike in književnosti
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

Published by

Department of Slavic Languages and Literatures
Faculty of Arts, University of Maribor
http://www.ff.uni-mb.si/index.php?page_id=225

Glavni in odgovorni urednik – Editor-in-chief

Marko Jesenšek (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO)

Uredniški odbor – Editorial Board

Silvija Borovnik (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO), **Jožica Čeh Steger** (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO), **Marc L. Greenberg** (University of Kansas, USA – Univerza v Kansasu, ZDA; *urednik za jezikoslovje – linguistics editor*), **Alenka Jensterle Doležal** (Univerzita Karlova v Praze – Charles University of Prague, CS), **Ludvig Karničar** (Karl-Franzens-Universität Graz – University of Graz, A), **Mihaela Koletnik** (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO), **Mark Richard Lauersdorf** (University of Kentucky, USA – Univerza v Kentuckyju, ZDA), **István Lukács** (Eötvös Loránd Tudományegyetem – Eötvös Loránd University of Budapest, H), **Irena Stramljič Breznik** (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO), **Miran Štuhec** (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO; *urednik za literarne vede – literature editor*), **Božena Tokarz** (Uniwersytet Śląski – University of Silesia, PL)

Tehnična urednica – Technical editor

Natalija Ulčnik (Univerza v Mariboru – University of Maribor, SLO)

Jezikovni pregled – Language Editors

Natalija Ulčnik (slovenščina – Slovene)
Victor Kennedy, Marc L. Greenberg (angleščina – English)

Uredniški svet – Advisory board

Eric P. Hamp (Chicago), **István Nyomárkay** (Budapest),
Ivo Pospíšil (Brno), **Emil Tokarz** (Bielsko-Biala), **Zinka Zorko** (Maribor)

© *Slavia Centralis* (SCN)

SCN izhaja dvakrat na leto – SCN is published twice yearly

Vključenost SCN v podatkovne baze – SCN is indexed/abstracted in:

MLA Directory of Periodicals, Modern Language Association of America, New York; Ulrich's Periodicals Directory, R. R. Bowker, NY, USA; Linguistic Bibliography, The Netherlands

Naslov uredništva – Editorial address

Slavia Centralis, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor

Letna naročnina: 12 €, za študente in dijake 8 €

TRR: 01100-6000020393

Cena posamezne številke: 6,80 €

Annual subscription/single issue (outside Slovenia): 24,20 €/13,60 €

Tiskano s finančno podporo Javne agencije za knjigo Republike Slovenije in Slavističnega društva Maribor – Published with financial support of Javna agencija za knjigo Republike Slovenije and Slavistično društvo Maribor.

Oblikovanje in prelom – Design and typesetting: Katarina Visočnik

Natisnil – Printed by: Dravska tiskarna

Naklada – Circulation: 150

Vsebina / Contents

Razprave / Studies

- 5** *Zbyněk Holub*, K problematice současného úzu paroxytonického přízvuku v mluvě západních a jižních Čech / K problematiki sodobne pojavitve paroksitoničnega naglasa v govorih zahodne in južne Češke
- 32** *Metka Furlan*, Slovensko špranja in sorodno / Slovenian špranja and related
- 45** *Mate Kapović*, Language, Ideology and Politics in Croatia / Jezik, ideologija in politika na Hrvaškem
- 57** *Ireneusz Kida*, Rise of the Composite Present Perfect Tense in Polish with the Verb *mieć* 'to Have' as an Auxiliary / Nastanek sestavljenega časa perfekt v poljščini z glagolom *mieć* 'imeti' kot pomožnim glagolom
- 70** *Orsolya Kálec-Simon*, Egzistencijalistički nadahnjena lirika u Hrvatskoj, Sloveniji i Mađarskoj / Eksistencialno navdihnjena lirika na Hrvaškem, v Sloveniji in na Madžarskem
- 82** *Michał Bobrowski*, Disturbing the Balance – Woody Allen Reads Dostoyevsky / Rušenje ravnovesja – Woody Allen bere Dostojevskega
- 94** *Silvija Borovnik*, Marica Nadlišek Bartol in njeno literarno delo / Marica Nadlišek Bartol und ihr literarisches Werk
- 103** *Katja Bergles*, Pregled slovenske esejistike na temo slovenske literarne ustvarjalnosti / Overview of a Slovenian essay on the Subject of Slovenian Literary Production

Ocene, zapiski, poročila – Reviews, Notes, Reports

- 118** *Irena Stramljič Breznik, Barbara Kryžan-Stanojević (ur.): Inovacije u slavenskim jezicima*
- 120** *Vida Jesenšek, Carmen Mellado Blanco (ur.): Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*
- 123** *Konstantin K. Bogatyrev, Accent Matters. Papers on Balto-Slavic Accentology*
- 129** *Ines Voršič, Jerica Snoj: Metafora v leksikalnem sistemu*
- 133** *Irena Stramljič Breznik, 13. konferenca Komisije za slovansko besedotvorje pri MSK*
-
- 136** Navodila avtorjem
- 138** Guidelines for contributors
-

K problematice současného úzu paroxytonického přízvuku v mluvě západních a jižních Čech

ZBYNĚK HOLUB

*Slezská univerzita v Opavě, Na Rybníčku 626/1, CZ – 746 01 Opava,
zbynek.holub@fpf.slu.cz*

SCN IV/2 [2011], 5–31

Avtor prispevka se osredinja na posebnosti naglasa (naglas na penultimi) na južnem in zahodnem Češkem, na pojav, ki ga je zabeležil v 70–80 % ustreznih zlogov na južnem in zahodnem Češkem, severno in zahodno od Plzna. Građivo s področij Doudleby, Manětin in južni Plzen dokazuje, da se naglas na prvem zlogu navadno bolj dosledno pojavlja na začetku dvozložnic in ustvarja naglasno-prozodično domeno s predhodnim zlogom ali nenaglašeno predpono.

In this paper the author focuses on the peculiarities of stress (referred to as “accent on the penultima”) in southern and western Bohemia, a phenomenon he has documented in 70–80% of relevant syllables in southern and western Bohemia, north and west of Pilsen. The stress on the first syllable is typically more consistent at the beginning of the disyllabic word which forms a stress-prosodic domain with a previous syllable or with an unstressed proclitic, as evidenced in the Doudleby region, in the Manětin region, and south of Pilsen.

Ključne besede: naglas, besedna prozodija, penultima, južna in zahodna Češka

Key words: Stress, word prosody, penultima, south and west Bohemia

K PROBLEMATIKI SODOBNE POJAVITVE PAROKSITONIČNEGA NAGLASA V GOVORIH ZAHODNE IN JUŽNE ČEŠKE

V prispevku so predstavljene posebnosti naglasa (naglas na penultimi) na južnem in zahodnem Češkem. Avtor na podlagi gradiva s področij Doudleby, Manětín in južni Plzeň dokazuje, da se naglas na prvem zlogu navadno bolj dosledno pojavlja na začetku dvozložnic in ustvarja naglasno-prozodično domeno s predhodnim zlogom ali nenaglašeno predpono. Na južnem Češkem ta pojav najdemo pri vseh generacijah, medtem ko je na zahodnem Češkem vzorec mogoče zaslediti le med posameznimi govorniki starejše generacije in pri tem ni jasno, ali imamo opravka z besedno ali stavčno prozodijo. Poleg naglasa na penultimi je posebna pozornost namenjena tudi dvozložnim besedam, vezanim na predhodno naglasno mesto, položaju naglašanih dvozložnih besed poleg nenaglašanih enozložnih besed (s proklitiko ali enklitiko) in naglasom v zadnji skupini enozložnic. Korpus vključuje 16 besedil (naravnih govorcev) iz 14 občin dveh preučevanih pokrajin. V izbranih besedilih z južno- in zahodnočeškega področja je naglas prevladoval na penultimi (222 pojavitev na jugu, 38 na zahodu). Bolj zastopan je tudi naglas, »vezan na predhodno naglasno mesto« (52 pojavitev na jugu, 17 na zahodu). Na južnem Češkem je naglas na začetku besede podaljšan na dvozložne proklitike (43 pojavitev). Glede na to da je količina zabeleženih naglašanih pojavov vedno v neposrednem razmerju z dolžino izbranega besedila, je avtor statistično ocenil zastopanost paroksitoničnega naglasa. Relativna izrazitost poteze je najvišja na področju Doudleby (> 80 % primerov v južnočeškem korpusu), medtem ko je na zahodnem Češkem manj dokazov. Vendar pa je bila v zahodnočeškem korpusu značilnost prisotna v skoraj 90 % primerov v pokrajini severno od Plzně.

Slovensko špranja in sorodno

METKA FURLAN

ZRC SAZU, Novi trg 2, SI – 1000 Ljubljana,
metka.furlan@zrc-sazu.si

SCN IV/2 [2011], 32–44

Slovensko *špranja* ‘razpoka’ in hrvaško *špranja* ‘trska’ se izvaja iz psl. nomena actionis *čb-pōrni (f.) ‘cepljenje’ prefigiranega glagola *čb-pōr-ti, ki je bil sinonimen s psl. *pōr-ti ‘bosti, ločevati, cepiti, parati’, prim. r. *poróť, pórešb* ‘parati’, sln. *práti, pōrjem/pōrjem* ‘parati, trgati’.

Slovenian *špranja* ‘crack’ and Croatian *špranja* ‘wood chip’ derive from the PSl. nomen actionis *čb-pōrni (f.) ‘splitting’ from the prefixed verb *čb-pōr-ti, which was synonymous with PSl. *pōr-ti ‘prick, separate, cleave, rip’, cf. Rus. *poróť, pórešb* ‘rip’, Sln. *práti, pōrjem/pōrjem* ‘rip, tear’.

Ključne besede: etimologija, besedotvorje, pomenoslovje, ekspressivna predpona

Keywords: etymology, word formation, semantics, expressive prefix

SLOVENIAN ŠPRANJA AND RELATED

Alongside PSI. **pŕr-ti* 'rip' (= Rus. *poróťb*, *pórešb* 'rip', Sln. *práti*, *pŕrjem/pŕrjem* 'rip, tear') there must have also existed the synonymous prefixed verb **čb-pŕr-ti*, which was the base for the formation of the nomen actionis of the type Sln. *prošnja* ← *prošiti*; i.e., PSI. **čb-pŕr-ni* 'splitting; that which results from splitting: crack / wood chip', which is preserved in Sln. *špránja* 'crack' and Cro. *špránja* 'wood chip'.

Because the meaning 'crack' can specialize into the denotation for a solid hoof, which has a crack = cleft of triangular appearance in the back, and because a solid hoof and a cloven hoof can easily be linguistically interpreted as one and the same thing (cf. the meaning of Lat. *ungula*), the same Slavic word family **pŕr-ti* 'rip' also includes Cro. *špránjak*, gen. *špránjka* 'ungula' (alongside Cro. *špránjak* (m.), gen. *špránjka* 'pointed, forked tree that something pierces') and *šprāljk*, gen. *šprāljká* 'ungula' (alongside *šprŕjk*, gen. *šprŕjka* 'pole used to throw branches into a lime kiln; wooden needle for knitting a kind of bag ...'), and the accentual deviation can be explained by the influence of the adjective **pŕrnŕb* (= Rus. dial. *pŕronyj* 'sliced open, ripped open (of a fish stomach)') and the existence of the substantive **pŕrlb* (f.) 'splitting' from the ptcp. **pŕrlb* (= Ukr. dial. *porŕw*, f. *porŕla*), which is also preserved in Sln. *prálska* 'crack', Cro. Čak. *prájak* 'cloven hoof', and further in the Sln.-Cro. isolexeme **pärkŕl'b* 'cloven hoof' (which could have arisen through double metathesis from South Sl. **präl'ŕkŕb* < **pŕrl'ŕkŕb*).

The same PSI. verb **čb-pŕr-ti* was the base for the iterative (cf. Mac. *čpara* 'cut'), from which are the deverbals in Cz. *čpár* 'claw, cloven hoof, leg', Old Serb. *čbparoga* 'ungula', SCr. *čbparogŕb* 'ungula' (alongside Serb. *čpár*, gen. -a 'something like a thorn on a tree, a broken branch that a person can poke against and be hurt').

Bidirectional lexicalization, which is expressed at synchronic levels in the form of antonymy (Sln. *špránja* 'crack' : Cro. *špránja* 'wood chip'), can also be expected in other resultative nomina actionis; e.g., **skála* ← **skálit* 'split': LSorb. *skala* 'gorge, crevasse, cavern' alongside 'cliff'; **ščep* ← PSI. **ščep-ti*: Sln. *ščep*, gen. *ščépa* 'wood chip, splinter', USorb. *ščep* 'crack'; Blg. *iver* 'splinter', 'cavity in a rock where water collects'.

Language, Ideology and Politics in Croatia

MATE KAPOVIĆ

*University of Zagreb, Department of Linguistics, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Ivana Lučića 3, HR – 10 000 Zagreb, mkapovic@ffzg.hr*

SCN IV/2 [2011], 45–56

Izhajajoč deloma iz osnovnih tez svoje pred kratkim izšle knjige *Čiji je jezik (Čigav je jezik?)* avtor podaja pregled zapletenega odnosa med jezikom, ideologijo in politiko na Hrvaškem v preteklih dveh desetletjih, vključno z novimi primeri in razčlembami. Razprava se osredotoča na vprašanja, povezana s Hrvaško, ki so lahko zanimiva za tuje slaviste in jezikoslovce, medtem ko se knjiga (v hrvaščini) ukvarja s problemi jezika, politike, ideologije in družbenega jezikoslovja na splošno.

Based in part on his recent book *Čiji je jezik? (Who does Language Belong to?)*, the author reviews the intricate relation of language, ideology, and politics in Croatia in the last 20 years, including new examples and analyses. The article emphasizes problems related to Croatia specifically, which might be of interest to foreign Slavists and linguists, while the monograph (in Croatian) deals with the problems of language, society, politics, ideology, and sociolinguistics in general.

Ključne besede: jezikovna politika, jezikovno načrtovanje, purizem, hrvaški jezik, jezik v nekdanji Jugoslaviji

Key words: language politics, language planning, purism, Croatian language, language in former Yugoslavia

JEZIK, IDEOLOGIJA IN POLITIKA NA HRVAŠKEM

V prispevku je podan pregled zapletenega odnosa med jezikom, ideologijo in politiko na Hrvaškem v preteklih dveh desetletjih, pri čemer avtor deloma izhaja iz osnovnih tez svoje pred kratkim izšle knjige *Čiji je jezik (Čigav je jezik?)*, ob tem pa vključuje nove primere in razčlembе. Izpostavlja vprašanja, povezana s Hrvaško, ki so lahko zanimiva tudi tujim slavistom in jezikoslovcem, medtem ko se v monografiji ukvarja s problemi jezika, politike, ideologije in družbenega jezikoslovja na splošno.

Tako kot v drugih državah nekdanje Jugoslavije ima jezik velik pomen tudi v hrvaški javnosti. To dejstvo potrjujejo: popularnost pravopisov, pogostost javnih jezikoslovnih (kvazi)debat, medijski komentarji v obliki jezikovnih nasvetov (*jezičnih savjetov*) in pomembnost lektorjev. Prisotnost in pomembnost jezika v javnosti sta se povečali v devetdesetih letih, in sicer po konfliktih na Hrvaškem ter v Bosni in Hercegovini, v času naraščajoče etnične nestrpnosti in nacionalizma v vseh državah nekdanje Jugoslavije ter v času velikih političnih in gospodarskih sprememb s prehodom iz formalno socialističnega enostrankarskega sistema v večstrankarsko parlamentarno »demokracijo« in kapitalizem.

Razprava obravnava tudi: (1) problem purizma, ki se avtorju večinoma zdi nekoherenten in paradoksalen, npr. raba neprepoznavnih namesto ustaljenih prevzetih besed (*limunika* za *grejpfrut* 'grenivka'); (2) zamenjavo ideološko obremenjenih besed, npr. *radnik* 'delavec (s sprva komunistično konotacijo)' proti *djelatnik* 'delavec (brez te konotacije)', *kapitalizam* (z marksistično konotacijo) proti *tržišna ekonomija*; (3) vprašanje poimenovanja jezika samega, ki se nanaša na domnevno štiri nacionalne jezike, ki so z dialektološkega stališča del južnoslovanskega kontinuuma od Alp do Črnega morja.

Rise of the Composite Present Perfect Tense in Polish with the Verb *mieć* ‘to Have’ as an Auxiliary

IRENEUSZ KIDA

*Uniwersytet Śląski w Katowicach, Ul. Bankowa 12, PL – 40-007 Katowice;
Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Ul. Willowa 2,
PL – 43-309 Bielsko-Biala, irekkida@yahoo.com*

SCN IV/2 [2011], 57–69

V prispevku je obravnavan nastanek perfekta, sestavljenega časa sodobne poljščine, in sicer v okviru treh indoevropskih jezikov – angleščine, nemščine ter španščine. Čeprav kategorije perfekta jezikovni priročniki za poljski jezik ne navajajo, ga bo najbrž kmalu potrebno vključiti v slovnice in ga obravnavati ločeno, kot na primer v angleščini in španščini. Avtor prispevka prikazuje razvoj perfekta v angleščini in španščini ter prihaja do zaključka, da poljščina doživlja podoben proces.

In this paper we discuss the phenomenon of the rise of the complex present perfect tense in modern Polish in the context of three Indo-European languages: English, German, and Spanish. Although the category of the present perfect tense does not exist in grammar books of the Polish language, it will probably soon need to be included, and the present perfect tense will be treated as a separate grammatical tense, as is the case in English and Spanish. While discussing the trajectory of the development of the present perfect tense in English and Spanish, we arrive at the conclusion that the Polish language is undergoing a similar process.

Ključne besede: perfekt, gramatikalizacija, pripadnost, glagol *imeti*

Key words: present perfect tense, grammaticalisation, possession, verb ‘to have’

NASTANEK SESTAVLJENEGA ČASA PERFEKT V POLJŠČINI Z GLAGOLOM *MIEĆ* 'IMETI' KOT POMOŽNIM GLAGOLOM

Avtor članka obravnava začetke novega slovničnega časa v poljščini – perfekta. Trenutno ima perfekt v poljščini vlogo neformalnega časa, ki se uporablja v vsakdanji komunikaciji in je omejen le na nekatere kontekste, v katerih spominja na *present perfect*, zaradi česar ga lahko z njim identificiramo. Ta neformalni čas se trenutno v poljščini ne obravnava kot poseben čas, zaradi česar še ni vključen v poljske slovnice, vendar pa bo, če se bo še naprej uporabljal in se celo razširjal na druge kontekste, nedvomno pritegnil pozornost jezikoslovcev, ki se ukvarjajo s poljsko slovnico. Posledično bo formaliziran in obravnavan kot poseben čas, tako kot v angleščini, nemščini, španščini in številnih drugih indoevropskih jezikih.

Avtor prispevka sprva obravnava perfekt v angleščini in španščini, kjer se ta čas imenuje »preterite perfect«. Nato se posveti tako imenovanemu »Perfectu« v nemščini. Razprava o razvoju perfekta v treh indoevropskih jezikih postane osnova za razpravljanje o stanju perfekta v poljskem jeziku. Zdi se, da znotraj indoevropskih jezikov obstaja tendenca za ustvarjanje ločene časovne kategorije na podlagi glagola *imeti*, ki se veže s preteklim deležnikom. Ta težnja je opazna tudi v poljščini in če se bo nadaljevala, se bo potrebno perfekta lotiti s formalnega vidika, kar bo vodilo k oblikovanju novega časa v poljskem časovnem sistemu.

Egzistencijalistički nadahnuti lirika u Hrvatskoj, Sloveniji i Mađarskoj

ORSOLYA KÁLECZ-SIMON

*Sveučilište Eötvös Loránd u Budimpešti, Filozofski fakultet, Katedra za
slavističku filologiju, Budapest, Múzeum krt. 4/D, kalezco@gmail.com*

SCN IV/2 [2011], 70–81

V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja se je v srednjeevropskem pesništvu pojavila zelo močna literarna smer, ki je črpala iz različnih literarnih in filozofskih pogledov Camusa, Sartra in drugih. Medtem ko so zahodni eksistencialisti poudarjali pomen družbene angažiranosti, so se njihovi vzhodni kolegi osredotočali predvsem na ontološka vprašanja in stremeli po literarnem okolju brez vplivov ideologij. Razprava predstavlja liriko treh pesnikov – Edvarda Kocbeka (Slovenija), Slavka Mihalića (Hrvaška) in Jánoša Pilinszkyja (Mađarska) – ter izpostavlja njihove stične točke: ontološko-individualistične teme, izoliranost lirskega subjekta, predmetnost in težnja po depersonalizaciji, svobodni verz ter pesniški jezik, podoben živemu jeziku.

In the 1950s and 1960s, a very influential type of poetry was born in Central Europe that owes a lot to Camus, Sartre et al. While Western existentialists emphasized the need for social engagement, their Eastern colleagues concentrated on ontological questions and tried to create a literary environment isolated from ideological influences. This paper discusses the poetry of Edvard Kocbek (Slovenia), Slavko Mihalić (Croatia) and János Pilinszky (Hungary), whose most important common points are their ontological-individualistic topics, isolation of the lyric subject, the objectivist and depersonalizing tendencies, free verse and a poetic manner of speaking that is very close to live speech.

Ključne besede: eksistencializem, pesništvo, srednja Evropa, Edvard Kocbek, Slavko Mihalić, János Pilinszky

Key words: existentialism, poetry, Central Europe, Edvard Kocbek, Slavko Mihalić, János Pilinszky

EKSISTENCIALNO NAVDIHNJENA LIRIKA NA HRVAŠKEM, V SLOVENIJI IN NA MADŽARSKEM

Razprava predstavlja srednjeevropsko eksistencialistično liriko petdesetih in šestdesetih let dvajsetega stoletja. Srednjeevropska smer je predstavljena v luči zahodnoevropske eksistencialistične književnosti. Medtem ko so se eksistencialisti na zahodu ukvarjali z družbenokritičnimi in kolektivističnimi vprašanji, so pri srednjeevropskih eksistencialistih prevladovala ontološka vprašanja, njihova interpretacija absurda pa je bila predvsem individualistična. Nadaljnja posebnost te smeri je, da se je namesto proze, ki je bila značilna za eksistencialiste, osredotočala predvsem na liriko, o kateri je Sartre menil, da ni primerna za uveljavljanje eksistencialističnih tem.

Razprava ob filozofskem kontekstu predstavlja tudi literarnozgodovinsko ozadje in posebno pozornost posveča pomenu časopisa *Krugovi* ter *Újhold* pri uveljavljanju eksistencialističnih idej in lirike nove predmetnosti T. S. Eliota ter Ezra Pounda. Nadalje predstavlja način, kako je novi diskurz, ki je ustvaril to smer, omogočil prekinitev z vsiljeno utilitaristično estetiko v književnosti in s tem nastanek suverene književnosti, ki temelji na samostojnih estetskih načelih.

Na koncu razprave so predstavljene tipološke podobnosti pesništva vodilnih pesnikov eksistencialističnega lirskega diskurza, Slovenca Edvarda Kocbeka, Hrvata Slavka Mihalića in Madžara Jánosa Pilinszkyja. Vzorednice najdemo ne le v temah, ampak tudi v pesniških sredstvih, npr. uveljavitev diskurza nove predmetnosti, različne metode depersonalizacije, ustvaritev zaprtega lirskega sveta, ki je hkrati prizorišče samoanalize lirskega subjekta, pogovornemu jeziku podoben pesniški jezik in svobodni verz.

Pesniki te smeri so ustvarili diskurz, h kateremu so se pridružile tudi kasnejše generacije, ne le glede zastopanih tem in svetovnega nazora, temveč tudi glede pesniškega jezika in pesniških instrumentov. Prav zaradi tega so ti pesniki močno vplivali ne le na pozno moderno, ampak tudi na postmoderno književnost.

Disturbing the Balance – Woody Allen Reads Dostoyevsky

MICHAŁ BOBROWSKI

Uniwersytet Jagielloński, Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej,
ul. Łojasiewicza 4, 30-384 Kraków, mch.bobrowski@gmail.com

SCN IV/2 [2011], 82–93

Esej je namenjen polemični medbesedilni korespondenci, ki se pojavlja med dramo Woodyja Allena *Zločini in prekrški* ter romanom Fjodorja Dostojevskega *Bratje Karamazovi*. V okviru primerjalne analize avtor predstavlja semantične in strukturne podobnosti med obema deloma, hkrati pa opozarja na bistvene svetovnonazorske razlike. Tematika moralnih posledic zavrnitve vere, ki jo je Dostojevski predstavil s perspektive vernika pravoslavne cerkve, je postala za Allena izhodiščna točka za razmišljanje o eksistencialni osamljenosti človeka.

This paper discusses the polemic, intertextual correspondence which occurs between Woody Allen's drama *Crimes and Misdemeanors* and Fyodor Dostoyevsky's novel *The Brothers Karamazov*. Through a comparative analysis, the author reveals structural analogies between both works, but also fundamental ideological differences. Dostoyevsky's approach to the subject of the moral consequences of rejection of religious faith was that of a follower of the Orthodox faith. For Allen, a similar topic became the pretext for deliberations on man's existential solitude.

Ključne besede: medbesedilna polemika, pravoslavna vera, ateizem, religiozna etika, sekularna etika

Key words: Intertextual polemic, Orthodox faith, atheism, religious ethics, secular ethics

RUŠENJE RAVNOVESJA – WOODY ALLEN BERE DOSTOJEVSKEGA

Woody Allen – režiser, povezan z eksistencialnimi tokovi umetnosti in filozofije – je ljubitelj umetnosti Fjodorja Dostojevskega. Sledovi njegove fascinacije se izražajo predvsem v nekomičnih Allenovih filmih, kot so *Interiors* (1978), *Zločini in prekrški* (1989), *Match Point* (2005). Ta razprava se osredinja na film *Zločini in prekrški* ter na medbesedilne odnose med omenjenim filmom in zadnjim delom Dostojevskega *Bratje Karamazovi*.

V skladu s konceptom Mihaila Bachtina je za romane Dostojevskega značilna idejna polifonija, njihov filozofski pomen nastaja na stičišču nasprotujočih in protislovnih miselnih stališč in pogledov na svet. Razpon etično-ontoloških vprašanj se v delu *Bratje Karamazovi* zrcali v idejah štirih protagonistov: starca Zosime, Aljoše Karamazova, Ivana Karamazova in Smerdakova. Ideološke razlike med omenjenimi liki prikazuje celoten spekter odnosov, od mistične religioznosti do amoralnega nihilizma.

Analogna četverica protagonistov, ki predstavljajo določena življenjska stališča, se pojavlja tudi v filmu *Zločini in prekrški*. Zosima se poistoveti z likom profesorja Lisa Levya, filozofa in antropologa, čigar vodilna misel temelji na humanistični afirmaciji življenja. Lik Aljoše ustreza Rabinu Benuju, ki ohranja vero kljub tragedijam, s katerimi se srečuje. Ivana lahko primerjamo z likom Judyja Rosenthala, ki zavrača vero in sklepa, da objektivnih moralnih pravil ni, Serdakova pa z Jackom – bratom Judyja, ki njegove ideje vpeljuje v življenje.

Bistvena razlika v pogledih Dostojevskega in Allena je v odnosu obeh avtorjev do religije. Dostojevski je bil pravoslavne veroizpovedi – njegovi protagonisti, ki zanikajo obstoj boga in absolutnih moralnih vrednot, so obsojeni na poraz, medtem ko Allen, čigar poglede lahko opredelimo kot eksistencialni agnosticizem, zanika obstoj absolutnega etičnega kodeksa, ki naj bi vsak zločin pripeljal do zaslužene kazni.

Marica Nadlišek Bartol in njeno literarno delo

SILVIJA BOROVIK

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor,
silvija.borovnik@uni-mb.si

SCN IV/2 [2011], 94–102

Pisateljica Marica Nadlišek Bartol je bila prva urednica lista *Slovenka*, ki velja za prvi slovenski ženski časopis, v okviru katerega so pričele objavljati tudi druge slovenske pisateljice, publicistke in prevajalke. Nadliškova je vzpodbujala njihovo literarno ustvarjanje ter jih tako nacionalno kot feministično osveščala. Njen edini roman *Fata morgana* iz l. 1898 je izhajal v nadaljevanjih v *Ljubljanskem zvonu*. Pričujoče besedilo analizira njegovo vlogo v sobesedilu porajajoče se književnosti slovenskih avtoric s preloma iz 19. v 20. stoletje. Izkaže se, da je ta roman rušil prenekatero tabuizirano vprašanje svoje dobe, zlasti tista, ki so se nanašala na položaj in vlogo žensk v osebnem in družbenem življenju.

Die Schriftstellerin Marica Nadlišek Bartol war die erste Redakteurin der ersten slowenischen Frauenliteraturzeitschrift *Slovenka*. In dieser Literaturzeitschrift veröffentlichten auch die anderen slowenischen Schriftstellerinnen, Publizistinnen und Übersetzerinnen. Marica Nadlišek unterstützte ihr literarisches Schaffen, sie verbreitete aber auch sowohl die feministischen als auch die slowenischen Nationalideen. Ihr einziger Roman *Fata morgana* erschien in einzigen Fortsetzungen in der Zeitung *Ljubljanski zvon*. Diese literaturwissenschaftliche Studie analysiert seine Rolle im Kontext erst entstandener Literatur der slowenischen Autorinnen am Jahrhundertwende (19.–20. Jhd). Dieser Roman detabuisierte manche Fragen seiner Zeit, besonders diejenigen, die im Zusammenhang mit der Lage und Rolle der Frauen im persönlichen und gesellschaftlichen Leben waren.

Ključne besede: Marica Nadlišek Bartol, časopis *Slovenka*, prve slovenske pisateljice, roman *Fata morgana*.

Schlüsselwörter: Marica Nadlišek Bartol, Literaturzeitschrift *Slovenka*, die ersten slowenischen Schriftstellerinnen, Roman *Fata Morgana*

MARICA NADLIŠEK BARTOL UND IHR LITERARISCHES WERK

Zur Entwicklung der Literatur slowenischer Autorinnen verhalf vor allem die Literaturzeitschrift *Slovenka*, welche am Jahrhundertwende in Triest erschien. Marica Nadlišek Bartol war die erste Redakteurin dieser Zeitschrift und zugleich auch eine der ersten slowenischen Schriftstellerinnen des 19. Jahrhunderts. Sie war auch die erste slowenische Feministin. Sie bemühte sich, dass die slowenischen Frauen auf Slowenisch anstatt auf Deutsch lesen könnten, so schrieb sie die Kurzgeschichten und Novellen auf Slowenisch. Bei ihrem literarischen Werk war sie der scharfen Kritik der konservativen katholischen Kreisen ausgesetzt. Diese Kreise unterschätzten das literarische Schaffen der Frauen und propagierten ihre Rolle vor allem in der Familie, nicht aber auch in der Kunst. Marica Nadlišek Bartol schrieb neben der Kurzprosa auch einen Roman mit dem Titel *Fata Morgana* (1898), in welchem sie die Rolle der bürgerlichen Frau analysiert. Sie detabuisierte manche Fragen, welche sich auf die Rolle der Frau in dieser Zeit beziehen und bewies, dass sie die Tradition der europäischen Frauen- und Briefroman kannte. Sie war die Mutter des bekannten slowenischen Schriftstellers Vladimir Bartol, verdient aber ihre eigene bedeutende Stelle in der slowenischen Literaturgeschichte.

Pregled slovenske esejistike na temo slovenske literarne ustvarjalnosti

KATJA BERGLES

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor,
katja.bergles@gmail.com*

SCN IV/2 [2011], 103–117

Vidno mesto v slovenski esejistiki zavzema tema književnosti, v okviru katere avtorji sledijo aktualnemu književnemu dogajanju, razmišljajo o literarnih smereh, tokovih, obdobjih in oblikah, lastnem in tujem ustvarjanju, ontoloških in fenomenoloških vprašanih literature ter o umetnosti na splošno. Članek prikazuje krajši tematski izsek enega pomembnejših problemskih sklopov, ki se je izoblikoval v slovenskem esejističnem korpusu med letoma 1995 in 2010, ter prinaša kratek pregled nekaterih esejev, nastalih na temo slovenskega literarnega ustvarjanja.

Literature (within the framework of which the authors treat contemporary literary occurrences, literary trends, periods and forms, their own or foreign works, ontological and phenomenological questions concerning literature and art in general) occupies a visible place in the Slovenian essay. This article discusses a minor thematic part of one of the more important problem circles that formed in the Slovenian essayist corpus between 1995 and 2010 and gives a short introduction to some essays dealing with Slovenian literary production.

Ključne besede: esej, slovenska esejistika, slovenska književnost, literarni esej

Key words: essay, Slovenian essay, Slovenian literature, literary essay

OVERVIEW OF A SLOVENIAN ESSAY ON THE SUBJECT OF SLOVENIAN LITERARY PRODUCTION

This article reviews a minor thematic topic of one of the more important problem circles of the Slovenian essay between 1995 and 2010 and gives a condensed overview of essays dealing with Slovenian literary production. I have selected five representative essayists who play an important part in essayistic discourse and accurately illuminate the situation at the turn of the millennium (Mitja Čander, Vinko Möderndorfer, Tomo Virk, Aleksander Zorn and Uroš Zupan). We can observe two primary possibilities when dealing with the theme. Some essayists (Mitja Čander, Vinko Möderndorfer and Uroš Zupan) depend on their own knowledge, reading and subjective literary experience, which they connect with individual development and their own experience of literature, dealing with it from a personal perspective. They mostly chose to write about literature that has in one way or another influenced their personal growth and world view, their own creative writing or their further understanding of literature. Their approach to literature is in general more relaxed; from the perspective of internal style. They lean toward autobiography, biography, journal and travel diary. The second option is the essay that approaches the theme from a relatively scientific point of view (Tomo Virk and Aleksander Zorn). They focus on authors belonging to the Slovenian literary canon, whose influence has marked Slovenian creative writing and formed its aesthetic tendencies. In their essays they also consider the theoretical suppositions and analytical conclusions of renowned Slovenian (and foreign) literary historians and critics. They write about their subject systematically and from an objective point of view. Inclusion of autobiographical elements is minimal, but they incline towards and include the terminology of literary criticism and literary history.

Navodila avtorjem

Slavia Centralis (SCN) je revija, ki objavlja jezikoslovne, literarnoteoretične in literarno-zgodovinske izvirne znanstvene prispevke s področja slavistike, odprta pa je tudi za take primerjalne interdisciplinarne raziskave. Revija objavlja prispevke v slovenščini, lahko tudi v drugih slovanskih jezikih, madžarščini, nemščini ali angleščini.

Recenzijski postopek

Vsak prispevek za SCN pregledata in ocenita dva neodvisna recenzenta ter ga predlagata za objavo.

Glavni urednik o tem pisno obvesti avtorja in mu posreduje morebitne pripombe, ki jih je potrebno upoštevati, da bo članek objavljen; končno uredniško besedo ima glavni urednik. Zavrženih rokopisov ne vračamo – glavni urednik o tem pisno obvesti avtorja.

Uredniki lahko prispevke lektorirajo in jih (nevsebinsko) popravijo brez soglasja avtorjev.

Članki morajo vsebinsko in po tehnični pripravi besedila ustrezati naslednjim standardom:

- gre za še neobjavljene prispevke;
- oddati jih je potrebno v (1) elektronski obliki, združljivi z urejevalniki za okensko okolje, tehnični urednici na naslov: natalija.ulcnik@uni-mb.si in (2) rokopisu v dveh natisnjenih izvodih na naslov: Oddelek za slovanske jezike in književnosti – *Slavia Centralis*, Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška cesta 160, SI – 2000 Maribor ali (3) po e-pošti v obliki pdf na naslov tehnične urednice.
- razprave naj obsegajo 25.000 do 35.000 znakov, ocene 14.000 do 18.000 znakov, poročila 6.000 do 8.000 znakov;
- sinopsis v slovenskem in angleškem jeziku naj obsega 5 do 8 vrstic; dodanih naj ima 4 do 6 ključnih besed;
- povzetek naj obsega 20 do 30 vrstic – razprave, ki so napisane v slovenščini, imajo povzetek v angleščini, neslovensko napisane razprave pa v slovenščini;
- pisava je Times New Roman, velikost črk 12 pik (izvleček in povzetek 10 pik), razmik med vrsticami naj bo 1,5;
- format papirja naj bo A4, robovi naj bodo 25 mm zgoraj, spodaj, levo in desno (severnoameriški format papirja z robovi širine enega inča);
- opombe naj bodo sprotne, vezaji, pomišljaji in narekovaji naj bodo v skladu s slovenskim pravopisom (oz. pravopisnimi normami jezikov, v katerih so razprave napisane);
- literatura naj bo navedena v besedilu in opombah v krajši obliki v oklepaju (Jesenšek 2005: 279), v daljši obliki pa na koncu razprave v seznamu literature in navedenk;
- če je v seznamu literature več del enega avtorja, naj pri vseh neprvih navedbah ime in priimek avtorja nadomeščata dva pomišljaja;
- če je v seznamu literature pri enem avtorju več navedenk istega leta, jih ločimo z malimi tiskanimi črkami stično ob letnici (2007, 2007a, 2007b);
- v seznamu literature navajamo:
 - monografija:

Marko JESENŠEK, 2005: *The Slovene Language in the Alpine and Pannonian Language Area*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.

Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 60).

-
- članek v reviji:
Martina OROŽEN, 1993: Kontinuiteta starocerkvenoslovanskega besedišča v slovenskem jeziku. *Slavistična revija* 41/1, 143–160.
 - članek v monografiji ali zborniku:
Zinka ZORKO, 2004: Izbrano besedje v narečjih severovzhodne Slovenije. *Besedovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Zora 28). 170–228.
Miran ŠTUHEC, 2003: Esejstika narodnih tem in njen pomen danes. *Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo*. Ur. Marko Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 14). 63–80.
 - slikovno gradivo, razpredelnice ipd. (izdelano v MS Excel) naj bo priloženo na posebnih listih, v tekočem besedilu pa naj bo označeno, kam sodi (podnapisi slik naj bodo v tipkopisu); za oštevilčenje se uporabljajo samo arabske številke;
 - mednaslovi so v polkrepkem tisku;
 - ponazarjalni zgledi in daljši navedki (brez narekovajev, stopnja 10 pik, odstavčno ločeni) so v ležečem tisku;
 - natančne informacije glede označevanja nestandardnih znamenj (označeni naj bodo z rdečo barvo in dodatno izrisani na robu besedila), ležečega in polkrepkega tiska dobi avtor pri tehnični urednici;
 - naslovna stran tipkopisa naj vsebuje: naslov članka, ime in priimek avtorja, naslov ustanove, na kateri dela, njegov elektronski naslov in naslov, na katerega bodo poslane korekture;
 - korekture je potrebno opraviti v desetih dneh.

Guidelines for contributors

The journal *Slavia Centralis* (SCN) publishes articles presenting original research in Slavic linguistics and literary scholarship; it is also open to interdisciplinary approaches. Papers may be published in Slovene and other Slavic languages, as well as Hungarian, German, and English.

Refereeing process

SCN is a double-blind refereed journal. Two independent reviewers referee each paper. If an article is accepted, the editor-in-chief informs the author in writing and conveys the requested emendations, if any, that must be made before the article is accepted for publication. Rejected manuscripts are not returned; however, the editor-in-chief informs the author in writing. Final editorial authority rests with the editor-in-chief. The editors reserve the right to make formal (non-substantive) changes to the paper without consulting the author.

The content and format of the articles must conform to the following criteria:

- The work must not have been published previously.
- Each article must be submitted in (1) electronic Windows-compatible format to the technical editor natalija.ulcnik@uni-mb.si and either (2) two printed copies on paper to Oddelek za slovanske jezike in književnosti – Slavia Centralis / Filozofska fakulteta, Univerza v Mariboru, Koroška cesta 160 / SI – 2000 Maribor or (3) by e-mail in PDF format to the technical editor.
- Articles should contain between 25,000 and 35,000 characters; reviews 14,000 to 18,000 characters, and reports from 6,000 to 8,000 characters.
- The English abstract should be 5 to 8 lines; it should include 4 to 6 keywords.
- The summary should contain 20 to 30 lines; articles written in Slovene will have an English summary; articles not in Slovene will have Slovene summaries.
- Articles should be written in 12-point Times New Roman font; the abstract should be in 10-point, line spacing should be 1.5.
- Paper format is A4, margins should be 25 mm on all sides or on North America letter-size paper with one-inch margins on all sides.
- Footnotes should be at the bottom of the page. Hyphens, n-dashes and m-dashes should be used as appropriate, according to the norms in the language in which the article is written.
- Bibliographical citations should be noted in the literature using in-text citations in parentheses, e.g., (Jesenšek 2005: 279), followed by full citations in a listing of references at the end of the article.
- If the bibliographical item has multiple works by the same author, subsequent citations of the author must replace the author's name with two m-dashes.
- If several items by the same author have the same year, subsequent articles should have a lower-case letter after the year, e.g., (2007, 2007a, 2007b).
- Citation format:
 - Monograph:
Marko JESENŠEK, 2005: *The Slovene Language in the Alpine and Pannonian Language Area*. Kraków: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas.
Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 60).

-
- Journal article:
Martina OROŽEN, 1993: Kontinuiteta starocerkvenoslovanskega besedišča v slovenskem jeziku. *Slavistična revija* 41/1, 143–160.
 - Article in a book or anthology:
Zinka ZORKO, 2004: Izbrano besedje v narečjih severovzhodne Slovenije. *Besedovne lastnosti slovenskega knjižnega jezika in narečij*. Ed. Marko Jesenšek. Maribor: Slavistično društvo Maribor. (Zora 28). 170–228.
Miran ŠTUHEC, 2003: Esejstika narodnih tem in njen pomen danes. *Perspektive slovenistike ob vključevanju v Evropsko zvezo*. Ed. Marko Jesenšek. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije, 14). 63–80.
 - Graphics, tables, etc. (produced in MS Excel) should be given on separate sheets and their placement should be indicated in the text (captions of pictures should be in the manuscript); use only Arabic numerals for numbering.
 - Subtitles should be in boldface.
 - Examples and longer quotations (without quotations, 10 point, with paragraph breaks) should be in italics.
 - Precise descriptions of non-standard signs (marked in red and noted in the margin), italics, and boldface, will be given to the author by the technical editor.
 - The title page should contain: the title of the article, the name and surname of the author, the title of his or her place of employment, the author's e-mail (for the receipt of proofs).
 - Proofs must be corrected and returned in ten days.